

บทที่ 5

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

ในการวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ที่จะทำความเข้าใจเรื่องการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษา โดยมุ่งที่จะหาคำตอบว่าชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมจัดการศึกษาอย่างไร ลักษณะการมีส่วนร่วมเกิดขึ้นภายใต้ปัจจัย เงื่อนไขอะไรบ้าง โดยทำการศึกษาจากชุมชนบ้านพระนอน หมู่ที่ 5 และบ้านสันเหมือง หมู่ที่ 7 ของตำบลคอนแก้ว อำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่

ผู้ศึกษาเข้าสู่ชุมชนเริ่มทำการศึกษาดังแต่เดือนสิงหาคม 2541 จนถึงเดือนกันยายน 2542 ซึ่งเป็นการเข้าไปอยู่อย่างต่อเนื่องประกอบกับตัวผู้วิจัยมีความสนิทสนมกับนายมานพ สุวรรณชมภู ผู้ใหญ่บ้านบ้านสันเหมือง หมู่ที่ 7 เป็นการส่วนตัวอยู่แล้ว และต่อมาในภายหลังกายมานพ สุวรรณชมภูได้แนะนำให้ผู้วิจัยได้รู้จักกับนายคมล เรือนทอง ซึ่งเป็นทั้งผู้ใหญ่บ้านบ้านพระนอน หมู่ที่ 5 และกำนันของตำบลคอนแก้วด้วย ผู้วิจัยจึงไม่ประสบปัญหาหากนักในการเก็บรวบรวมข้อมูลจากทั้งสองชุมชน

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้ใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เพื่อทำการศึกษาและมองปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในบ้านพระนอน หมู่ที่ 5 และบ้านสันเหมือง หมู่ที่ 7 ในหลายๆ มิติ ดังนั้นเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลจึงต้องอาศัยวิธีและอุปกรณ์หลายอย่างหลายประการ ดังรายละเอียดต่อไปนี้ การเข้าไปมีส่วนร่วมในชุมชนเพื่อสร้างความคุ้นเคย (Rapport) แลพบบันทึกเสียงที่ใช้บันทึกรายละเอียดของการสัมภาษณ์ แบบบันทึกการสังเกตเพื่อบันทึกรายละเอียดต่างๆ ที่ผู้วิจัยพบในชุมชน แบบสัมภาษณ์เป็นการสำรวจลักษณะทั่วๆ ไปของชุมชนและการสำรวจกลุ่มเป้าหมายในสภาพทั่วๆ ไปของประชาชนในชุมชน เช่น จำนวนสมาชิก เศรษฐกิจของครอบครัว การถือครองที่ดิน เป็นต้น โดยมีการตั้งแนวคำถามหรือประเด็นต่างๆ ไว้อย่างกว้างๆ เป็นการล้วงหน้า แต่ก็สามารถ ยึดหยุ่นได้ตามสภาพความเป็นจริงในขณะนั้น นอกจากเครื่องมือต่างๆ ที่กล่าวมาแล้ว ผู้วิจัยยังได้ศึกษาข้อมูลจากเอกสารงานวิจัยต่างๆ ตลอดจนแนวคิด ทฤษฎีที่จะช่วยอธิบายปรากฏการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นในชุมชนให้เกิดความเข้าใจยิ่งขึ้น สำหรับการวิเคราะห์ข้อมูล

และการตรวจสอบข้อมูลใช้วิธี การแบบสามเส้า (Triangulation) คือตรวจสอบบุคคลผู้ให้ข้อมูล ตรวจสอบสถานที่และตรวจสอบเวลา เพื่อให้ได้ข้อมูลที่แท้จริงและถูกต้องก่อนที่จะทำการวิเคราะห์ข้อมูล และการวิเคราะห์ข้อมูลเบื้องต้นได้ดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลควบคู่ไปกับการเก็บรวบรวมข้อมูลในภาคสนามตลอดเวลาแล้วจึงสรุปภาพรวมทั้งหมด เพื่อตอบคำถามวัตถุประสงค์ที่ต้องการและข้อค้นพบต่างๆ ในการวิจัยครั้งนี้

สรุปผลการวิจัย

สภาพทางสังคมของชุมชน

1. ด้านภูมิประเทศและอาชีพประวัติความเป็นมาของชุมชนบ้านพระนอน หมู่ที่ 5 และบ้านสันเหมือง หมู่ที่ 7 เป็นชุมชนที่ตั้งอยู่ในตำบลคอนแก้ว อำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่ พื้นที่ของบ้านสันเหมือง หมู่ที่ 7 ทางทิศตะวันออกติดแม่น้ำปิง ทิศตะวันตกติดกับบ้านป่าเงาะ หมู่ที่ 4 ทิศเหนือติดกับบ้านศาลา หมู่ที่ 3 ทิศใต้ติดกับบ้านป่าเงาะ หมู่ที่ 4 บ้านพระนอน หมู่ที่ 5 และบ้านป่าเงาะ หมู่ที่ 6 ส่วนพื้นที่ของบ้านพระนอน หมู่ที่ 5 ทางทิศตะวันตกติดกับถนน เชียงใหม่ - ฝาง ทิศเหนือติดกับบ้านป่าเงาะ หมู่ที่ 4, บ้านป่ารวก หมู่ที่ 6 สภาพพื้นที่โดยทั่วไป เดิมเป็นพื้นที่ทำการเกษตรเกือบทั้งหมด แต่ในปัจจุบันการทำการเกษตรเหลืออยู่เฉพาะบ้านสันเหมือง หมู่ที่ 7 เท่านั้น ส่วนบ้านพระนอน หมู่ที่ 5 เหลือพื้นที่ทำการเกษตรเพียงเล็กน้อย มีที่พอจะเห็นได้ชัดเจนคือ มีพื้นที่ปลูกไม้ตัดดอกขายเพียง 1 ไร่ เท่านั้น อาชีพดั้งเดิมของประชาชนในชุมชนทั้งสองคือ ทำนา ทำไร่ ปลูกพืชผักตามฤดูกาลและเก็บ ของป่า ต่อมาสภาพเศรษฐกิจแบบทุนนิยมเข้ามาในชุมชนทั้งสอง ส่งผลทำให้ที่ดินในชุมชนทั้งสองมีราคาสูงขึ้นมาก จึงเกิดการเปลี่ยนมือในการถือครองที่ดินไปสู่คนต่างถิ่น ทำให้ประชาชนในชุมชน ทั้งสองโดยเฉพาะบ้านพระนอน หมู่ที่ 5 แทบจะไม่เหลือที่ดินที่จะทำการเกษตร ส่งผลให้เกิดการอพยพแรงงานจากชุมชนบ้านพระนอนเข้าสู่ตัวเมืองเชียงใหม่ แต่ที่บ้านสันเหมือง หมู่ที่ 7 ยังมีการประกอบอาชีพการเกษตรอยู่เหมือนเดิมเพียงแต่ลดจำนวนลงไปบ้างเพียงเล็กน้อยเท่านั้น ชุมชนทั้งสองเป็นชุมชนที่มีมาแต่ดั้งเดิมแล้วคู่กับการตั้งเมืองเชียงใหม่ โดยเป็นชุมชนรอบนอกเมืองเชียงใหม่ มีสภาพเป็นป่าละเมาะจะเป็นป่าเต็งรังเฉพาะบริเวณที่ติดกับอุทยานแห่งชาติสุเทพ - ภูยเท้านั้น ปัจจุบันชุมชนทั้งสองได้รับการพัฒนาเปลี่ยนแปลงไปเป็นอย่างมาก ตามสภาพของระบบทุนนิยม บริเวณที่เป็นป่าละเมาะก็หมดไปด้วย

2. สภาพทางด้านนิเวศวิทยา สภาพทั่วไปของบ้านพระนอน หมู่ที่ 5 เจริญขึ้นมาจนมีสภาพใกล้เคียงกับสภาพสังคมภายในเมือง ผู้คนที่อยู่ภายนอกชุมชนอพยพเข้ามาอยู่อาศัยกันอย่างหนาแน่นจนเกิดชุมชนแออัดขึ้น และส่งผลให้ระบบนิเวศของบ้านพระนอน หมู่ที่ 5 เปลี่ยนแปลงไปเป็นอย่างมากคือ เกิดปัญหาในเรื่องน้ำเสีย ขยะ มลภาวะต่างๆ ตามมาและยังส่งผลให้ความสัมพันธ์ของสมาชิกในชุมชนลดน้อยลงอีกด้วย ต้นไม้ใหญ่ในชุมชนถูกทำลายลงเพื่อสร้างที่พักอาศัย ส่วนสภาพทางนิเวศของบ้านสันเหมือง หมู่ที่ 7 ยังมีสภาพที่ดีกว่าบ้านพระนอนมาก เพราะมีพื้นที่ที่ได้เปรียบกว่าบ้านพระนอนคือ ทิศตะวันออกเป็นพื้นที่ราบใหญ่ติดแม่น้ำปิงและในปัจจุบันยังใช้ทำการเกษตรอยู่ เนื่องจากมีคลองส่งน้ำของกรมชลประทานที่เรียกว่าคลองซอยผ่านพื้นที่เพาะปลูกของหมู่บ้าน นอกจากนี้การที่ประชากรในชุมชนมีจำนวนน้อย ทำให้ปัญหาเรื่องน้ำเสีย ขยะและมลภาวะต่างๆ มีน้อยและสามารถแก้ไขได้ง่ายกว่าด้วย

3. สภาพทางด้านวัฒนธรรม สภาพทางวัฒนธรรมของชุมชนทั้งสองส่งผลต่อบทบาทการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษา รายละเอียดที่พบจากการศึกษา ปรากฏว่าปัจจัยเงื่อนไขสำคัญที่ทำให้ประชาชนในชุมชนทั้งสองมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาหรือไม่ก็คือ ลักษณะความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลในชุมชนทั้งสองมีความสัมพันธ์กันสูง ทำให้การมีปฏิสัมพันธ์และการสื่อสารระหว่างบุคคลมีจำนวนบ่อยครั้ง จึงส่งผลให้ประชาชนในชุมชนทั้งสองมีข้อมูลในการตัดสินใจทางด้านต่างๆ ตลอดจน ด้านการศึกษามากขึ้น และประชาชนในชุมชนทั้งสองมีความต้องการที่จะให้บุตรหลานของตนได้เรียนรู้ เทคโนโลยีใหม่ๆ เพื่อช่วยแก้ปัญหาของครอบครัวและยังเป็นการสืบทอด ความรู้ความสามารถทางวิชาชีพของครอบครัวไว้อีกด้วย

สภาพทางเศรษฐกิจของชุมชน

สถานภาพทางเศรษฐกิจของบ้านพระนอน หมู่ที่ 5 และบ้านสันเหมือง หมู่ที่ 7 ในปัจจุบัน ชุมชนทั้งสองมีสภาพค่าครองชีพสูงขึ้นกว่าเดิมมากเพราะระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยมได้เข้ามาเป็นตัวกำหนดบทบาทด้านเศรษฐกิจทางครอบครัวของประชาชนในชุมชน จึงส่งผลให้ประชาชนทุกคนในชุมชนทั้งสองต้องทำงานเพื่อสร้างระบบเศรษฐกิจของครอบครัวตนเองให้มั่นคง จากการศึกษพบว่า สภาพทางเศรษฐกิจของประชาชนในชุมชนบ้านพระนอน หมู่ที่ 5 เฉลี่ยแล้วอยู่ในเกณฑ์ระดับกลางคือ จำนวนประชาชนยากจนและจำนวนประชาชนที่ร่ำรวยมีไม่มากนัก ส่วนใหญ่อยู่ในระดับปานกลาง มีอาชีพเป็นข้าราชการซึ่งย้ายมาจากชุมชนอื่น ส่วนบ้านสันเหมือง หมู่ที่ 7 มีประชาชนที่ยากจนมากกว่าประชาชนที่ร่ำรวย ส่วนที่เหลือจะมีฐานะปาน

กลางซึ่งประกอบอาชีพทางรับราชการทั้งหมด ประชาชนที่ยากจนของบ้านสันเหมือง หมู่ที่ 7 นั้น ส่วนใหญ่มีอาชีพทางการเกษตร สาเหตุใหญ่ของความยากจนเกิดจากการมีที่ดินเพื่อทำการเกษตร ไม่เพียงพอ และขาดความรู้ ทักษะฝีมือในการลงทุน การประกอบอาชีพ

บทบาทขององค์กรท้องถิ่นในการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา

บทบาทขององค์กรท้องถิ่นในการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษามี 3 ด้านคือ

1. ด้านการกระตุ้นเพื่อจูงใจ สนับสนุน ให้ประชาชนในชุมชนได้มีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา พบว่าองค์กรท้องถิ่นที่มีอยู่ในชุมชนมีศักยภาพด้านนี้สูง โดยเฉพาะผู้นำของชุมชนไม่ว่าจะเป็นกำนันตำบลคอนแก้ว เจ้าอาวาสวัดพระนอนหรือเจ้าอาวาสสำนักสงฆ์บ้านสันเหมืองประชาราม มีบทบาทเป็นอย่างมากในการกระตุ้นให้ประชาชนในชุมชนทั้งสองเห็นความสำคัญของการศึกษาจนเกิดความอยากที่จะเรียนรู้ เช่น อยากมีความรู้ในการที่จะใช้เป็นข้อมูลพื้นฐานในการตัดสินใจเพื่อเลือก การประกอบอาชีพที่ตนเองต้องการ วิธีการที่ผู้นำท้องถิ่นนำมาใช้ในการกระตุ้นประชาชนในชุมชน ก็คือ ใช้วิธีการประชุมชี้แจง การดำเนินการประชุมที่เป็นความร่วมมือกันคิดร่วมกันทำ ส่วนผู้นำทางศาสนาใช้วิธีการสอนโดยสอดแทรกเข้าไปในพิธีกรรมทางศาสนา เมื่อประชาชนในชุมชนทั้งสองมา ทำบุญในวันพระหรือวันสำคัญทางศาสนา ปัจจย เงื่อนไขที่ส่งเสริมให้วิธีการนี้ประสบความสำเร็จก็คือ ส่วนใหญ่ลูกบ้านและผู้นำในชุมชนเป็นเครือญาติกัน และวิธีการจัดการประชุมก็เป็นการจัดประชุม กลุ่มเล็กๆ ประมาณ 8 – 10 คนเท่านั้น อีกวิธีการหนึ่งที่ผู้นำใช้ก็คือ การประกาศออกเสียงตามสาย

2. ด้านการขอรับบริการ เพื่อแสวงหา เรียกร้อง หรือดั่งการให้บริการเข้ามาในชุมชน ข้อมูลจากการศึกษาพบว่าองค์กรท้องถิ่นในชุมชนทั้งสอง ได้ให้บริการในด้านนี้ค่อนข้างมากและอย่างต่อเนื่อง มีการเชิญเข้าร่วมประชุมเพื่อชี้แจงเป็นประจำ โดยเฉพาะการประชุมประจำเดือนที่อำเภอของกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ซึ่งหลังจากประชุมที่อำเภอ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ก็จะนำข้อมูลที่ได้ไปประชุมมาแจ้งประชาชนในชุมชนทั้งสองทราบทางหอกระจายเสียงประจำหมู่บ้าน แต่องค์กรท้องถิ่นก็มีปัญหาในเรื่องการดั่งการให้บริการเข้ามาในชุมชน เพราะส่วนใหญ่คณะกรรมการของชุมชนจะติดภารกิจในการประกอบอาชีพของตนไม่สามารถเข้าร่วมประชุม เพื่อลงคะแนนเสียงในการดั่งบริการต่างๆ เข้ามาในชุมชนได้ และความคิดของประชาชนส่วนใหญ่ในชุมชนยังมีความคิดว่าเป็นหน้าที่ของผู้นำไม่ใช่หน้าที่ของตนจึงไม่เข้าร่วมเท่าที่ควร

3. ด้านการให้บริการ ปัจจัย เงื่อนไขที่เป็นปัญหาในการแสดงบทบาทขององค์กรท้องถิ่นคือ เรื่องความรู้ความสามารถและการเผยแพร่ความรู้ขององค์กรท้องถิ่น ซึ่งยังขาดความรู้ความชำนาญและเทคนิคในการถ่ายทอดความรู้ เมื่อมีการประชุมชี้แจงรายละเอียดของโครงการต่างๆ ยังต้องพึ่งพิงวิทยากรจากทางรัฐอยู่เสมอ ในด้านการให้บริการหน่วยงานของรัฐให้บริการอย่างต่อเนื่อง แต่ปัญหาเกิดจากประชาชนในชุมชนได้เข้าไปใช้สถานที่และอุปกรณ์ไม่ตรงกับวัตถุประสงค์ของงานทั้งยังไม่ช่วยกันดูแลรักษา เช่น ที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้านใช้เป็นสถานที่นัดพบเพื่อสังสรรค์กัน ยืมหนังสือไปแล้วไม่คืน แม้แต่โรงเรียนที่เปิดโอกาสให้ประชาชนในชุมชนเข้าไปใช้สถานที่เพื่อออกกำลังกาย ก็ประสบปัญหาเมื่อเข้ามาใช้สถานที่แล้วไม่รักษาสิ่งแวดล้อมของโรงเรียนและยังลักขโมยทำลายทรัพย์สินอีกด้วย ทำให้เป็นภาระของโรงเรียนอย่างมาก ถึงแม้จะประชาสัมพันธ์ขอความร่วมมือจากผู้เข้ามาใช้บริการแล้วก็ตาม

ทิศทางการจัดการศึกษาในปัจจุบัน มีการกล่าวถึงเรื่องความร่วมมือของชุมชนในการจัดการศึกษา การกระจายอำนาจในการจัดการศึกษา การจัดการศึกษาให้สอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการของท้องถิ่นอย่างแท้จริง ข้อมูลที่พบจากการศึกษาปรากฏว่าองค์กรท้องถิ่นได้จัดกิจกรรมในด้านการกระตุ้นด้านการให้บริการ และด้านการรับบริการให้เห็นเป็นรูปธรรมไม่ว่าจะใช้วิธีการประกาศเชิญชวนหรือใช้วิธีการประชุม หรือวิธีการใดๆ ก็ตาม ทำให้มองเห็นว่าชุมชนมีความพยายามที่จะเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของตน

ลักษณะการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษา

ผลของการศึกษาลักษณะการมีส่วนร่วมของชุมชนทั้งสองในการจัดการศึกษาตามขั้นตอนและ พฤติกรรมการมีส่วนร่วมที่กำหนดไว้เป็นแนวทางในการศึกษา สรุปได้ดังนี้

1. ขั้นตอนการแต่งตั้งคณะกรรมการการศึกษาของโรงเรียน ขั้นตอนนี้เป็นขั้นตอนที่ไม่ได้กำหนดไว้แนวทางที่จะศึกษาแต่เป็นปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นจริงในขณะที่ทำการศึกษา และผลจากการศึกษาในขั้นตอนนี้ชาวบ้านมีส่วนร่วมโดยอ้อม เนื่องจากความไม่ชัดเจนในการกำหนดขั้นตอนของ การดำเนินงาน

2. ขั้นการประชุมเพื่อดำเนินการ ในขั้นตอนนี้เป็นการประชุมเพื่อที่จะหาวิธีหรือแนวทางการจัดการศึกษาของโรงเรียน ผลจากการศึกษาสรุปได้ว่าชุมชนมีส่วนร่วมในขั้นตอนนี้โดยผ่านคณะกรรมการการศึกษาของแต่ละโรงเรียน ซึ่งเป็นผลมาจากองค์กรที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาและโรงเรียนมีความพร้อมในหลายๆ ด้านที่จะเปิดโอกาสให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมใน

การจัดการศึกษา เช่น บุคลากร สถานที่ เวลา จึงทำให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษา โรงเรียนและประชาชนในชุมชนเข้าร่วมประชุมพิจารณาโครงการต่างๆ

3. ขั้นสำรวจเก็บรวบรวมข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อเป็นข้อเสนอแนะในการจัดการศึกษา ขั้นตอนนี้เป็นการเก็บรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อเป็นแนวทางในการจัดการศึกษา ข้อมูลที่ได้จากการศึกษาพบว่าชุมชนมีส่วนร่วมในฐานะเป็นผู้ให้ข้อมูล สาเหตุที่มีโอกาสเพราะหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาและโรงเรียนไม่มีข้อมูลต้องอาศัยจากชุมชนและชุมชนก็มีการปฏิบัติงานจริงอยู่แล้ว ในชีวิตประจำวัน ชุมชนจึงรู้สภาพปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นดีกว่า

4. ขั้นกำหนดหลักการ จุดมุ่งหมาย เนื้อหา จากการศึกษาพบว่าการตัดสินใจในขั้นนี้ ชุมชนมีส่วนร่วมในการให้ข้อมูลเพื่อการตัดสินใจ เพราะหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษา และโรงเรียนต้องมีข้อมูลในการตัดสินใจ แต่ประชาชนในชุมชนทั้งสองมีความคิดว่าตนมีความรู้ความสามารถน้อยกว่าบุคลากรในหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาหรือบุคลากรในโรงเรียน จึงมีความคิดว่าถ้าเข้าไปมีส่วนร่วมแล้วจะก่อให้เกิดปัญหาในการทำงานได้และประชาชนในชุมชนทั้งสองต้องใช้เวลาส่วนใหญ่ในการประกอบอาชีพของตนและครอบครัว จึงมีส่วนร่วมเพียงเป็นผู้ให้ข้อมูลเท่านั้น

5. ขั้นกำหนดความเหมาะสมกับผู้เรียน ในขั้นตอนนี้ปรากฏว่าประชาชนในชุมชนมีส่วนร่วมโดยเป็นผู้ให้ข้อมูล เพราะหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาหรือโรงเรียนมีความคิดว่าตนก็เป็นส่วนหนึ่งของชุมชนจึงน่าที่จะตัดสินใจแทนชุมชนได้ ไม่จำเป็นต้องรบกวนเวลาในการประกอบอาชีพของประชาชนในชุมชน และถ้าเปิดโอกาสให้ประชาชนในชุมชนเป็นผู้ตัดสินใจแล้ว การตัดสินใจของประชาชนในชุมชนไม่ตรงกับที่หน่วยงานซึ่งจัดโครงการหรือโรงเรียนที่เตรียมการไว้ ก็จะเป็นการเพิ่มปัญหาในการดำเนินงานให้กับองค์กรของตนได้

6. ขั้นสร้างรายละเอียดของเนื้อหา ในขั้นตอนนี้เป็นขั้นตอนของการลงมือปฏิบัติการ เขียนรายละเอียดของเนื้อหาต่างๆ พบว่าชุมชนมีส่วนร่วม โดยเป็นผู้ให้รายละเอียดของเนื้อหา คณะครูในโรงเรียนเป็นผู้ดำเนินการเขียนเอกสาร เพราะเป็นขั้นตอนที่สลับซับซ้อนต้องใช้ผู้ที่มีความรู้ความสามารถทางด้านภาษา ซึ่งเกินความสามารถที่ชุมชนมีอยู่

7. ขั้นวิเคราะห์ความเป็นไปได้ของเนื้อหา ในขั้นตอนนี้จากข้อมูลที่ศึกษาพบว่า ชุมชนมีส่วนร่วมคัดเลือกผู้ที่มีความรู้ความสามารถในเนื้อหาเข้าร่วมประชุมวิเคราะห์ความเป็นไปได้ของเนื้อหา โดยได้รับการสนับสนุนจากผู้นำท้องถิ่นและคณะกรรมการการศึกษาของโรงเรียนเป็น

อย่างดี ส่งผลให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาและโรงเรียนกับชุมชนมีการร่วมมือกันอย่างจริงจัง

8. ชัยนาเนื้อหาไปใช้ ในขั้นตอนนี้ประชาชนในชุมชนได้รับโอกาสให้มีส่วนร่วมโดยการรับเชิญเป็นวิทยากรให้กับหน่วยงานที่จัดโครงการขึ้น ปัจจัย เงื่อนไขที่ประชาชนในชุมชนได้มีโอกาสเข้ามามีส่วนร่วมเพราะหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาหรือโรงเรียนเห็นและยอมรับความรู้ ความสามารถของประชาชนในชุมชนว่ามีอยู่อย่างแท้จริง

ปัจจัย และเงื่อนไขที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษา

จากการศึกษาข้อมูลพบว่าปัจจัย และเงื่อนไขที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษา สรุปได้ดังต่อไปนี้

1. ความรู้ความเข้าใจเรื่องการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษา พบว่าบุคลากรในหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาหรือโรงเรียนและประชาชนในชุมชนยังไม่เข้าใจแนวคิดเรื่อง การมีส่วนร่วมอย่างถูกต้อง เข้าใจแต่เพียงการให้ความร่วมมือ จึงส่งผลให้ประชาชนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมน้อยมาก และกิจกรรมการมีส่วนร่วมที่จัดขึ้นส่วนใหญ่ก็เป็นกิจกรรมที่ประชาชนในชุมชนมีโอกาสเพียงเป็นผู้ร่วมพัฒนาสิ่งแวดล้อมหรือการร่วมบริจาควัสดุอุปกรณ์ให้กับทางหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาหรือโรงเรียนเท่านั้น แต่กิจกรรมในเรื่องที่เกี่ยวกับวิชาการ เช่น การจัดการเรียนการสอนชุมชนไม่มีส่วนร่วมด้วยเลย เพราะทางหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาและโรงเรียนมีความคิดว่า ประชาชนในชุมชนมีความรู้ทางด้านวิชาการน้อยกว่า และประชาชนในชุมชนเองก็มีความคิดว่าตนมีความรู้ความสามารถน้อยเช่นเดียวกันและไม่ใช้หน้าที่ที่ตนจะต้องปฏิบัติ ประชาชนในชุมชนจึงเข้ามามีส่วนร่วมแต่เพียงในลักษณะของการบริจาคสิ่งของและแรงงาน ไม่ได้เข้าไปร่วมคิด ร่วมวางแผนในการดำเนินงานเลย

2. การเห็นความสำคัญของการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา บุคลากรที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาและประชาชนในชุมชนต่างก็ให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมอย่างมาก ถึงแม้ว่า รัฐบาลจะมีนโยบายส่งเสริมการมีส่วนร่วมอย่างชัดเจน แต่ผู้เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษายังไม่เห็นความสำคัญและมีการดำเนินงานในเรื่องนี้อย่างจริงจัง ดังข้อมูลที่ได้กล่าวไปแล้วข้างต้น ชุมชนจึงไม่ได้รับโอกาสให้เข้ามามีส่วนร่วมและชุมชนก็ประเมินความรู้ความสามารถของตนเองต่ำ จึงยอมอยู่ในฐานะผู้ตามหรือเป็นเพียงผู้ให้ความช่วยเหลือตามที่ถูกร้องขอมาเท่านั้น

3. โอกาสในการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษา โอกาสเป็นปัจจัย และเงื่อนไขที่สำคัญในการส่งผลให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา ชุมชนจะได้รับโอกาสให้เข้ามามีส่วนร่วมก็ต่อเมื่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาหรือโรงเรียนเปิดโอกาสให้ และการที่หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาหรือโรงเรียนจะเปิดโอกาสให้ก็มีปัจจัย และเงื่อนไขเสริมอีกหลายประการ เช่น หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาหรือโรงเรียนให้ความสำคัญกับชุมชน ความรู้จักคุ้นเคยหรือสนิทสนมกันระหว่างบุคลากรในหน่วยงานนั้นๆ กับประชาชนในชุมชน หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาหรือโรงเรียนต้องการทรัพยากรจากชุมชน ความรู้ความสามารถที่มีอย่างแท้จริงของชุมชน การได้รับคำแนะนำจากผู้อื่น การมีสถานภาพเป็นผู้นำ ก็เป็นปัจจัยและเงื่อนไขที่เสริมให้เกิดการมีส่วนร่วมได้

4. ศักยภาพของประชาชนและองค์กรในท้องถิ่น ก็เป็นอีกปัจจัยและเงื่อนไขที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา จากการศึกษาพบว่า ศักยภาพของชุมชนมีอยู่จริง แต่ปัจจัยและเงื่อนไขที่ทำให้ประชาชนในชุมชนมีโอกาสแสดงศักยภาพได้น้อย คือ ความยากจนของประชาชนในชุมชน

5. การสนับสนุนจากรัฐและองค์กรภายนอก ก็เป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่ทำให้ชุมชนจะมีโอกาสหรือไม่มีโอกาสเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา เพราะถ้าประชาชนในชุมชนไม่ได้รับการสนับสนุนโดยรัฐหรือองค์กรภายนอกให้มีความรู้ความเข้าใจในเรื่องการมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง พร้อมทั้งเปิดโอกาสให้เข้ามามีส่วนร่วมด้วยแล้วประชาชนในชุมชนก็จะเข้ามามีส่วนร่วมด้วยยาก ดังผลจากการศึกษาปรากฏว่า ประชาชนในชุมชนทั้งสองมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาน้อยมาก เนื่องจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาหรือโรงเรียนขาดการประชาสัมพันธ์และส่งเสริมให้ชุมชนอยากเข้ามามีส่วนร่วมอย่างต่อเนื่อง

6. ความต้องการหรือความสนใจที่อยากจะมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษา ในขั้นตอนนี้เป็นเรื่องของทัศนคติ ความรู้สึก ซึ่งต้องใช้เวลาเป็นอย่างมากในการให้ความรู้และปลูกฝังให้ประชาชนในชุมชนเข้าใจและมีจิตสำนึกว่าการจัดการศึกษาของชุมชนเป็นหน้าที่ของประชาชนในชุมชนที่ต้องรับผิดชอบ ถ้าประชาชนในชุมชนเห็นความสำคัญและความจำเป็นที่จะต้องเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของชุมชนแล้ว และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาของรัฐสนับสนุนส่งเสริมและเปิดโอกาสให้ประชาชนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมอย่างแท้จริง

ประชาชนในชุมชนก็จะสามารถปรับเปลี่ยนทัศนคติและยอมเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา ปัจจุบันมีเพียงส่วนน้อยที่ต้องการและสนใจอยากจะเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา

7. ความสัมพันธ์ระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาหรือโรงเรียนกับชุมชน ก็เป็นอีกปัจจัย เงื่อนไขที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษา ถ้าทุกฝ่ายมีความเข้าใจเรื่องการมีส่วนร่วมที่ตรงกัน พร้อมทั้งร่วมทำกิจกรรมกันอย่างไม่มีปัญหาและมีความต่อเนื่องแล้ว หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาหรือโรงเรียนก็จะได้รับความร่วมมือเป็นอย่างดีจากชุมชน แต่ในทางกลับกันถ้าความสัมพันธ์ระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาหรือโรงเรียนกับประชาชนในชุมชนไม่ดีมีปัญหา การมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาในชุมชนก็ไม่าจะเกิดขึ้นได้ ความสัมพันธ์ระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาหรือโรงเรียนกับประชาชนในชุมชนจะดีหรือไม่ดี ก็ขึ้นอยู่กับบุคลากรของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาหรือโรงเรียนว่ามีการประชาสัมพันธ์กับชุมชนระดับใด อย่างไรอีกด้วย

8. รายได้ของประชาชนในชุมชน เป็นอีกปัจจัย เงื่อนไขหนึ่งที่สามารถส่งผลให้การมีส่วนร่วมของชุมชนเกิดขึ้นหรือไม่ เพราะฐานะทางเศรษฐกิจของประชาชนส่วนใหญ่ในชุมชนไม่ดี เวลาที่ประชาชนในชุมชนจะเสียสละเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ ก็จะน้อยลงไปด้วย เพราะจำเป็นต้องใช้เวลาส่วนใหญ่ในการประกอบอาชีพเพื่อสร้างฐานะทางเศรษฐกิจของตนเองและครอบครัว แต่ถ้าหน่วยงานของรัฐช่วยเสริมความรู้ เทคโนโลยีใหม่ๆ ที่เป็นประโยชน์ในการประกอบอาชีพให้กับประชาชนในชุมชน ก็จะทำให้ประชาชนในชุมชนสามารถพัฒนาอาชีพของตนเองและนำไปสู่การมีรายได้มากขึ้น ซึ่งจะทำให้ประชาชนในชุมชนมีเวลาที่จะเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของชุมชนมากขึ้นได้

9. งบประมาณ ทรัพยากรที่จะมาสนับสนุน ก็เป็นอีกปัจจัย เงื่อนไขที่มีส่วนเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษา ข้อมูลที่พบจากการศึกษาปรากฏว่างบประมาณและทรัพยากรสนับสนุนให้เกิดการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษา เพราะสภาพการบริหารงานภายในหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาหรือโรงเรียนที่ขาดงบประมาณและทรัพยากรในการจัดการศึกษาจะทำให้การดำเนินกิจกรรมต่างๆ ประสบปัญหาในการดำเนินงาน ยิ่งถ้าประชาชนในชุมชนมีฐานะทางเศรษฐกิจไม่ดีด้วยแล้ว โอกาสที่จะเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาก็จะเกิดขึ้นได้ยาก

อภิปรายผล

การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษา เป็นอีกวิถีทางหนึ่งที่หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาหรือโรงเรียนจะพัฒนาการศึกษาให้สอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการของชุมชน และยังส่งผลให้เกิดทางเลือกที่หลากหลายในการจัดการศึกษา เพราะสภาพปัญหาความต้องการและศักยภาพของแต่ละชุมชนไม่เหมือนกัน การมีส่วนร่วมจัดการศึกษาของประชาชนในชุมชนจึงเป็นอีกวิธีการหนึ่งที่จะสามารถช่วยพัฒนาคุณภาพของประชาชนในชุมชนให้มีวิถีชีวิตที่ดีขึ้นและสามารถพึ่งตนเองได้อย่างยั่งยืน

แต่สภาพการจัดการศึกษาที่ผ่านมาไม่ได้ให้ความสำคัญในเรื่องการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษา และระบบการศึกษาของไทยก็เป็นระบบที่รวมอำนาจเข้าสู่ศูนย์กลาง การตัดสินใจสั่ง การต่างๆ เป็นไปตามลำดับอำนาจที่ได้รับมอบหมาย นอกจากนี้ระบบการจัดการศึกษาที่จัดอยู่ยังเป็นด้านสังกัดกันคัดคนออกจากระบบการศึกษา และยังมีกีดกันภูมิปัญญาท้องถิ่นและชุมชนไม่ให้มีโอกาสเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาอีกด้วย ผลกระทบที่เกิดจากการยึดแนวคิดดังกล่าวคือ ทำให้ชุมชนถูกละเลยและขาดโอกาสในการมีส่วนร่วมการจัดการศึกษา การจัดการศึกษาในปัจจุบันจึงไม่ตอบสนองความต้องการและไม่สอดคล้องกับสภาพวิถีชีวิตจริงของประชาชนในชุมชน ส่งผลให้เกิดความแปลกแยกทางวัฒนธรรม อีกทั้งยังทำลายวัฒนธรรมดั้งเดิมของชุมชนอีกด้วย (กาญจนา แก้วเทพ, หน้า 18) ผลของการจัดระบบการศึกษาที่มีอยู่ในปัจจุบันส่งผลให้ประชาชนในชุมชนที่มีการศึกษาสูงต้องเคลื่อนย้ายไปสู่ชุมชนที่มีวัฒนธรรมเจริญกว่า นอกจากนี้ภูมิปัญญาไทยที่มีมาแต่ดั้งเดิมก็ถูกแยกให้ออกนอกระบบของการจัดการศึกษาและการพัฒนา เมื่อเป็นเช่นนี้จึงส่งผลให้ชุมชนพึ่งพาตนเองไม่ได้ไม่ว่าในด้านเศรษฐกิจ สังคม และการศึกษาของชุมชน

จากการศึกษาวิจัยโดยการเก็บข้อมูลจากบ้านพระนอน หมู่ที่ 5 และบ้านสันเหมือง หมู่ที่ 7 ดังรายละเอียดในบทที่ 1 ถึงบทที่ 4 ทำให้ทราบข้อเท็จจริงของการมีส่วนร่วมของชุมชนทั้งสองในการจัดการศึกษา ประชาชนในชุมชนได้รับโอกาสให้เข้ามามีส่วนร่วมหลายลักษณะ ตามแต่โอกาสที่จะมีในขั้นตอนต่างๆ ทั้ง 7 ขั้นตอนที่ทำการศึกษา ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1. ลักษณะการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษา

ข้อมูลจากการศึกษาในเรื่องการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษาของชุมชนทั้งสองทำให้พบข้อเท็จจริงว่าชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมจัดการศึกษาในหลายลักษณะ

ขั้นการประชุมเพื่อดำเนินการ ข้อมูลที่ได้จากการศึกษาพบว่าประชาชนมีโอกาสเข้ามามีส่วนร่วมโดยผ่านคณะกรรมการการศึกษาของโรงเรียนทั้งสอง ซึ่งหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาหรือโรงเรียนเข้าใจว่าเมื่อมีคณะกรรมการการศึกษาของโรงเรียนซึ่งตัวแทนของประชาชนใน ชุมชนทั้งสองแล้ว ชุมชนจึงไม่มีความจำเป็นที่จะต้องเข้ามามีส่วนร่วมโดยตรงก็ได้ ซึ่งเป็นการเข้าใจที่ผิดเพราะว่าคณะกรรมการการศึกษาของทั้งสองโรงเรียนที่ได้รับการแต่งตั้งจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาหรือโรงเรียนทั้งสองนั้นประชาชนในชุมชนก็ไม่ได้เป็นผู้ที่มีส่วนคัดเลือกโดยตรง แต่ถูกชี้นำจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาหรือโรงเรียนทั้งสอง ความคิดเห็นหรือข้อเสนอแนะของคณะกรรมการการศึกษาจึงไม่น่าจะเป็นความคิดเห็นหรือข้อเสนอแนะจากตัวแทนของชุมชนทั้งหมด แต่น่าจะเป็นความคิดเห็นหรือข้อเสนอแนะจากประชาชนในชุมชนเพียงกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งเท่านั้น เพราะถ้าประชาชนในชุมชนทั้งสองได้รับทราบขั้นตอนและความหมายของการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาแล้วและมีส่วนร่วมดำเนินการจัดการศึกษาตั้งแต่แรกเริ่มต้นแล้ว ประชาชนจะเห็นความสำคัญของตนเองและมีจิตสำนึกรับผิดชอบการจัดการศึกษาของชุมชนร่วมกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องหรือโรงเรียน

ในลำดับขั้นตอนแรกของกระบวนการจัดการศึกษา ประชาชนบางส่วนในชุมชนทั้งสองก็ไม่มีส่วนร่วมในการคัดเลือกตัวแทนมาเป็นคณะกรรมการการศึกษาโดยตรงแล้ว ซึ่งมีสาเหตุมาจากทางหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาหรือโรงเรียนได้แต่งตั้งคณะกรรมการการศึกษาไว้แล้วโดยความเห็นชอบจากบุคลากรภายในหรือผู้บริหารเท่านั้น เหตุผลอีกประการก็คือทางหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาและโรงเรียนทั้งสองคิดว่าถ้าเชิญประชาชนในชุมชนมาร่วมประชุมบ่อย จะทำให้ประชาชนในชุมชนเสียเวลาในการประกอบอาชีพของเขา จากเหตุการณ์นี้ทำให้มองเห็นได้ว่าแม้แต่ทางหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาหรือโรงเรียนก็ไม่เข้าใจแนวคิดในเรื่องการมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง ทำให้ประชาชนในชุมชนทั้งสองคิดว่าทางหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาหรือโรงเรียนทั้งสองไม่เชื่อมั่นในศักยภาพของชุมชน การวางแผนในการให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาหรือโรงเรียนก็ไม่ชัดเจน ประกอบกับ ประชาชนในชุมชนคุ้นเคยกับการถูกชี้นำจากผู้นำ การมีส่วนร่วมนั้นจะต้องให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในทุกขั้นตอน ทุกกระบวนการ จึงจะถือได้ว่าเป็น

การมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง อุทัย ดุลยเกษม (2531, หน้า 540-542) กล่าวว่า การที่ประชาชนไม่เลยฝึกคิดวิเคราะห์ปัญหาต่างๆ ด้วยตนเอง จะส่งผลให้ถูกครอบงำทางความคิด และมีจิตสำนึกในการทำงานที่คิดว่าตนเองเป็นเพียงผู้ตาม จึงทำให้ประชาชนทำอะไรไม่เป็น การประยุกต์หลักการมีส่วนร่วมไปสู่การปฏิบัติจึงเป็นเรื่องที่ยาก ในเรื่องนี้ต้องอาศัยเวลาและปรับปรุงวิธีการทำงานร่วมกันทั้งสองฝ่าย ในปัจจุบันวิธีการทำงานไม่ส่งเสริมให้เกิดการมีส่วนร่วมแต่กลับไปส่งเสริมให้ประชาชนในชุมชนทั้งสองให้เป็นผู้ตามอยู่อย่างเดิม

ปัจจัย เงื่อนไขที่ทำให้ชุมชนทั้งสองมีส่วนร่วมในขั้นตอนสำรวจเก็บรวบรวมข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อเป็นข้อเสนอแนะในการจัดการศึกษา ก็เพราะข้อมูลต่างๆ นั้นทางหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาและโรงเรียนทั้งสองไม่มี แต่มีอยู่ในชุมชนเพราะเขาปฏิบัติจริงในวิถีชีวิตประจำวันอยู่แล้ว ในการมีส่วนร่วมของชุมชนนั้นชุมชนมีส่วนร่วมเป็นประจำอยู่แล้วแต่ร่วมในลักษณะการร่วมออกแรงหรือร่วมบริจาควัสดุสิ่งของต่างๆ ให้กับผู้ที่เข้าไปดำเนินงานหรือเจ้าของโครงการและประชาชนในชุมชนทั้งสองมีความคิดว่าเวลาหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาหรือโรงเรียนทั้งสองดำเนินการเรื่องอะไรก็ไม่ประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนในชุมชนทราบรายละเอียดของการดำเนินงาน ทำให้ประชาชนในชุมชนบางส่วนมีความคิดว่า จะเห็นความสำคัญของประชาชนในชุมชนก็ต่อเมื่อจะขอบริจาคเท่านั้น ประกอบกับลักษณะการปฏิบัติงานร่วมกันระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาหรือโรงเรียนทั้งสองกับชุมชนมักจะออกมาในลักษณะการขอบริจาค สิ่งของวัสดุหรือแรงงานเป็นส่วนใหญ่

บุคลากรในหน่วยงานของรัฐก็มีความคิดเห็นว่าจะขอความร่วมมือจากประชาชนในชุมชน ทั้งสองในเรื่องข้อมูลเพื่อเตรียมการให้ชุมชนสนับสนุนในโอกาสต่อไป แสดงให้เห็นว่าบุคลากรในหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาหรือโรงเรียนเห็นความสำคัญของประชาชนในชุมชน จึงเปิดโอกาสให้ประชาชนในชุมชนทั้งสองเข้ามามีส่วนร่วม ซึ่งถ้าหากไม่เปิดโอกาสให้แล้ว การดำเนินงานในขั้นตอนต่อไปจะประสบปัญหา ทำให้เป็นการตอกย้ำความคิดของประชาชนในชุมชนว่าตนจะต้องเป็นเพียงผู้ตามหรือสนับสนุนเท่านั้น จึงไม่มีโอกาสที่จะพัฒนาศักยภาพในการตัดสินใจด้วยตนเองได้เลย และการวางแผนดำเนินงานหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาและโรงเรียนทั้งสองก็ได้วางแผนการดำเนินงานไว้แล้ว โดยอาศัยข้อมูลจากประชาชนในชุมชนทั้งสอง

ขั้นกำหนดหลักการ จุดมุ่งหมาย เนื้อหา เป็นอีกขั้นตอนหนึ่งที่ทางโรงเรียนเปิดโอกาสให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมเป็นผู้ให้ข้อมูล สาเหตุเพราะทางหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการจัดการ

ศึกษาและโรงเรียนทั้งสองคิดว่าตนเป็นส่วนหนึ่งของชุมชนอยู่แล้ว และบุคลากรในหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาหรือโรงเรียนทั้งสองก็อาศัยอยู่ในชุมชนเป็นส่วนใหญ่ควรจะรู้ปัญหาของชุมชนดีพอๆ กับประชาชนในชุมชนทั้งสองและประชาชนส่วนใหญ่ต้องใช้เวลาไปกับการประกอบอาชีพหลักของครอบครัว อีกปัจจัย เจ็ดข้อหนึ่งก็คือกิจกรรมใดๆ ที่สำคัญทางหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาหรือโรงเรียนมักจะตัดสินใจ และประชุมวางแผนกันก่อนคือประชุมปรับเปลี่ยนวิธีการหรือจุดประสงค์บางอย่างให้เป็นไปตามนโยบายของต้นสังกัด เพราะต้องการเน้นผลงานหรือความสำเร็จด้านรูปธรรมมากกว่าเน้นกระบวนการการมีส่วนร่วม จึงส่งผลให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาและโรงเรียนทั้งสองเชิญประชาชนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมเฉพาะในส่วนที่จะเกิดประโยชน์กับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาหรือโรงเรียนเท่านั้น ไม่ว่าจะเป็นการร่วมบริจาคหรือร่วมแรงงานก็ตาม ในส่วนที่เป็นเชิงวิชาการประชาชนในชุมชนทั้งสองได้รับโอกาสให้เข้ามามีส่วนร่วมน้อยมาก

ส่วนขั้นตอนการกำหนดความเหมาะสมของผู้เรียนนั้น ชุมชนได้รับโอกาสในเข้ามามีส่วนร่วมน้อย เพราะถูกกำหนดบทบาทให้เป็นเพียงผู้ให้ข้อมูลเท่านั้น สาเหตุสำคัญเกิดจากหลักสูตรที่โรงเรียนทั้งสองใช้อยู่ไม่สามารถยืดหยุ่นได้ ทางหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาหรือโรงเรียนก็มีความคิดว่าตนก็คือตัวแทนของชุมชน ไม่ควรรบกวนเวลาในการประกอบอาชีพของประชาชนในชุมชน และประชาชนในชุมชนส่วนใหญ่ก็มีการศึกษาน้อยความรู้ความสามารถไม่เพียงพอในการกำหนดความเหมาะสมของผู้เรียนได้

ขั้นตอนการสร้างรายละเอียดของเนื้อหา ในขั้นตอนนี้ส่วนใหญ่หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาและโรงเรียนเป็นผู้ดำเนินการเอง แต่ก็ยังใช้ข้อมูลที่ประชาชนในชุมชนทั้งสองเป็นผู้ให้ ประชาชนในชุมชนไม่มีส่วนร่วมตัดสินใจโดยตรง เพราะหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาและโรงเรียนมีความคิดเห็นว่าการสร้างรายละเอียดของเนื้อหาต้องใช้ผู้ที่มีความรู้ความสามารถและประสบการณ์สูง ประกอบกับประชาชนในชุมชนทั้งสองก็มีทัศนคติว่าการสร้างรายละเอียดของเนื้อหาเป็นเรื่องที่ยู่ยากสลับซับซ้อนเกินความรู้ความสามารถที่ตนมีอยู่ คุณค่าที่น่าจะเกิดจากการมีส่วนร่วม จึงถูกละเลยเพราะเพียงว่าทางหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาหรือโรงเรียนต้องการเพียง ความสำเร็จของผลงานในเชิงรูปธรรมเท่านั้น ถ้าหากให้ประชาชนในชุมชนทั้งสองมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอน ทุกกระบวนการ และเป็นการมีส่วนร่วมโดยตัวแทนของชุมชนอย่างแท้จริง โอกาสที่ประชาชนในชุมชนทั้งสองจะได้รับประโยชน์ก็จะมามากกว่านี้ การมีส่วน

ร่วมจะส่งผลในทางที่ดีต่อชุมชน เป้าหมายของการจัดการศึกษาก็จะเอื้ออำนวยหรือส่งเสริมให้ประชาชนในชุมชนสามารถพัฒนา ศักยภาพความรู้ความสามารถของตนเองให้ดีขึ้นได้ และชุมชนก็จะสามารถพึ่งตนเองได้ เป็นการจัดแนวทางวิถีชีวิตตามความปรารถนาาร่วมกันของประชาชนในชุมชน และเป็นไปตามฉันทานุมัติของ ชุมชน โดยอำนาจของรัฐจะเข้าไปแทรกแซงกำหนดว่าอะไรดี อะไรไม่ดี ได้น้อยลง (ชัยอนันต์ สมุทวณิช, 2527, หน้า 33)

ขั้นวิเคราะห์ความเป็นไปได้ของเนื้อหา ประชาชนในชุมชนทั้งสองได้รับโอกาสให้เข้ามามีส่วนร่วมประชววิเคราะห์ความเป็นไปได้ของเนื้อหา โดยการสนับสนุนจากคณะกรรมการการศึกษาและผู้นำของชุมชนคือ กำนัน เนื่องจากความสัมพันธ์อันดีระหว่างผู้นำชุมชนกับผู้นำหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาหรือผู้บริหารโรงเรียน และผู้นำของชุมชนก็มีการติดตามผลการดำเนินใน ขั้นตอนนี้อย่างจริงจัง สิ่งสำคัญก็คือในขั้นตอนนี้ประชาชนในชุมชนที่ได้รับเชิญเป็นวิทยากรเข้าใจดีว่าต้องนำเนื้อหาไปใช้ และเขาก็ได้รับโอกาสให้เข้ามามีส่วนร่วมอย่างแท้จริงอีกด้วย

ส่วนในขั้นตอนการนำเนื้อหาไปใช้ ประชาชนในชุมชนที่มีความรู้ความสามารถได้มีโอกาสรับเชิญให้เข้ามามีส่วนร่วมเป็นวิทยากรให้ความรู้ตามหัวข้อหรือเนื้อหาที่วางไว้ แต่ไม่มีโอกาสประเมินหรือตรวจสอบผลงานร่วมกับบุคลากรในหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาหรือโรงเรียนทั้งสองในขณะปฏิบัติงานร่วมกัน ประชาชนในชุมชนควรจะมีส่วนร่วมในการกำหนดเป้าหมายการดำเนินงานและการประเมินผลตลอดทั้งกระบวนการด้วย (กาญจนา แก้วเทพ, หน้า 210-254) ไม่ใช่ถูกกำหนดบทบาทให้กระทำ และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาหรือโรงเรียนทั้งสองควรมอบหมาย การดำเนินงานทุกขั้นตอน ตั้งแต่เริ่มจนจบให้กับวิทยากร เพราะเป็นผู้รับรู้และเข้าใจความเป็นมาของเรื่องนี้เป็นอยู่ดีอยู่แล้ว ซึ่งจะส่งผลให้ประชาชนในชุมชนทั้งสองมีการพัฒนาศักยภาพให้มีความรู้ความสามารถและประสบการณ์สูงขึ้น พร้อมทั้งจะตัดสินใจในอนาคตของตนเองและแนวทางการจัด การศึกษาตามความต้องการของตนเองได้ในอนาคตเมื่อมีโอกาส

ถ้ากล่าวโดยภาพรวมดังที่ เสน่ห์ จามริก ได้วิพากษ์ไว้ว่า การศึกษาจะตอบสนองกับความต้องการของท้องถิ่นได้ก็ต่อเมื่อการศึกษามีการวางหลักสูตร การเรียนการสอน ตลอดจนการลงทุนทางการศึกษากระจายลงไปสู่ท้องถิ่นให้มากขึ้น แต่ในเรื่องของการจัดการศึกษาให้ตอบสนองกับท้องถิ่น รัฐหรือผู้ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาจะต้องสำรวจเรื่องนี้ก่อน เพราะอยู่ดีๆ

รัฐจะปล่อยให้ประชาชนจัดการศึกษาเองเป็นไปไม่ได้ เพราะเขาไม่มีทรัพยากร ไม่มีความรู้และแนวทางในการจัดการศึกษา

ฝ่ายที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาโดยเฉพาะ โรงเรียนถ้ามองข้ามความสำคัญของการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษา จะนึกถึงชุมชนเฉพาะตอนที่ต้องการทรัพยากรจากชุมชนเท่านั้น จึงจะเปิดโอกาสให้เข้าร่วมในลักษณะการประชุม การจัดงานเรียไร หรือใช้แรงงานจากชาวบ้านในงานประเพณีหรืองานรื่นเริงการกุศลต่างๆ นั้น โอกาสที่จะมีส่วนร่วมตามความหมายของการมีส่วนร่วมอย่างแท้จริงก็จะเกิดขึ้นไม่ได้

2. ปัจจัย เงื่อนไขที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษา

จากการศึกษาพบว่าปัจจัย เงื่อนไขสำคัญที่จะทำให้เกิดการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษา แบ่งออกได้เป็น 3 ประการ ดังนี้

1. ความรู้ความเข้าใจและการเห็นความสำคัญของการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาที่มีอยู่เดิม

2. โอกาสในการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษา

3. ปัจจัย เงื่อนไขที่ส่งเสริมและสนับสนุนให้เกิดโอกาสการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษา

1. ความรู้ความเข้าใจและการเห็นความสำคัญของการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาในการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษานั้นต้องมีผู้ปฏิบัติร่วมกันอย่างน้อย 2 ฝ่ายขึ้นไป

กิจกรรมที่ทำงานร่วมกันระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาหรือโรงเรียนกับชุมชนส่วนใหญ่ โรงเรียนเปิดโอกาสให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในลักษณะเพียงแต่ร่วมสนับสนุนให้ความร่วมมือหรือปฏิบัติตามความต้องการของโรงเรียนเท่านั้น ดังที่ สุนทร สุนันท์ชัย (2530, หน้า 268-296) ได้กล่าวไว้ว่า ประชาชนในชุมชนจะมีโอกาสได้เข้ามามีส่วนร่วมเฉพาะกิจกรรมที่หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาหรือโรงเรียนคิดไว้แล้ว และยังเป็นกิจกรรมที่ต้องอาศัยความร่วมมือหรือทรัพยากรจากชุมชนอีกด้วย การร่วมกันทำกิจกรรมใดๆ ระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาหรือโรงเรียนกับชุมชนมักจะเป็นไปในลักษณะรูปแบบดังกล่าวนี้ โดยทางหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาหรือโรงเรียนเข้าใจไปว่าได้ให้ประชาชนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมของโรงเรียนแล้ว

ในส่วนของผู้ประชาชนในชุมชนพบว่า ลักษณะที่เข้าไปมีส่วนร่วมส่วนใหญ่เป็นการเข้าไปในลักษณะให้ความร่วมมือกับโรงเรียนมากกว่าที่จะเข้ามาร่วมคิด ร่วมวางแผนในการดำเนินงานไม่ว่าจะเป็นกิจกรรมใดๆ ที่จัดขึ้น เพราะที่ผ่านมาถ้าหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาหรือ โรงเรียนไม่ต้องการความร่วมมือจากชุมชนแล้ว ประชาชนในชุมชนจะไม่มีโอกาสเข้ามามีส่วนร่วมเลย และถ้ามีโอกาสเข้ามามีส่วนร่วมก็จะถูกชี้นำจากทางโรงเรียน ประชาชนเพียงแต่จะปฏิบัติตามคำขอ เท่านั้น

ถ้าพิจารณาในแง่ความหมายของการมีส่วนร่วมแล้ว กิจกรรมต่างๆ ที่หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาหรือโรงเรียนทำไม่น่าจะส่งเสริมให้เกิดการมีส่วนร่วมได้เลย เพราะทางโรงเรียนให้ออกสาเฉพาะในเรื่องที่ทางโรงเรียนร้องขอเท่านั้น ส่วนในเรื่องการร่วมคิด ร่วมวางแผน ร่วมประเมินผล ไม่เปิดโอกาสให้เข้ามามีส่วนร่วมเลย

ความรู้ความเข้าใจและการเห็นความสำคัญของการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษามีความสำคัญเป็นอย่างมาก เพราะถ้าทั้งสองฝ่ายมีความเข้าใจไม่ตรงกันและในบางกรณีการมีส่วนร่วมก็เป็นเพียงความร่วมมือ แล้วโอกาสที่จะพัฒนาการมีส่วนร่วมไปสู่ระดับที่สูงกว่าคงจะไม่เกิดขึ้น

ม.ร.ว. อคิน รพีพัฒน์ (2527, หน้า 111) และ อุทัย ดุลยเกษม (2531, หน้า 529-539) เสนอไว้ว่า ประชาชนในชุมชนควรจะมีส่วนร่วมในระดับที่สูงขึ้นหรือมีความหมายมากกว่าการร่วมมือ ร่วมแรง ร่วมบริจาค คือให้ก้าวไปถึงการร่วมคิด ร่วมตัดสินใจในการวิเคราะห์ปัญหาและสภาพทางการศึกษาที่เป็นความต้องการของท้องถิ่น ร่วมวางแผนนโยบายการศึกษา ตลอดจนการติดตามประเมินผลการศึกษาในท้องถิ่นของตน ถ้าต้องการให้เป็นไปตามความหมายที่แท้จริงของการมีส่วนร่วมแล้ว ทางหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาหรือโรงเรียนจะต้องให้ออกสาประชาชนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมที่สามารถพัฒนาความรู้ความสามารถของประชาชนได้มากกว่านี้ เช่น การมีส่วนร่วมนั้นต้องเปิดโอกาสให้ประชาชนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมตั้งแต่ต้นจนกระทั่งจบโครงการ โดยในขั้นตอนต่างๆ นั้นประชาชนในชุมชนควรต้องมีส่วนร่วมคิด ร่วมวิเคราะห์ ร่วมวางแผน ร่วมตัดสินใจ และร่วมประเมินผลด้วยตัวของประชาชนในชุมชนเอง เพราะถ้าให้ประชาชนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมเพียงเป็นผู้เสริมในส่วนที่ขาดหายไปไม่ใช่ความหมายของการมีส่วนร่วมที่ แท้จริง

2. โอกาสในการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษา ถ้ากล่าวถึงโอกาสในการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษานั้น ทั้งสองฝ่ายมีความเห็นตรงกันว่า คณะกรรมการการ

ศึกษาเป็นตัวแทนของประชาชนในชุมชนที่เข้ามามีส่วนร่วมมากที่สุด เพราะมีหน้าที่ต้องช่วยเหลือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาหรือโรงเรียน ซึ่งตรงกับผลการศึกษาของ ปรัชญา เวสาธน์ (2527, หน้า 217-218) ที่สัมภาษณ์ผู้นำทางฝ่ายโรงเรียนที่สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาแห่งชาติว่ากิจกรรมส่วนใหญ่คณะครูอาจารย์มักเป็นคนริเริ่ม ถึงแม้ว่าคณะกรรมการการศึกษาจะมีหน้าที่ร่วมกำหนดและให้ความเห็นในการดำเนินกิจกรรมต่างๆ เช่น การแข่งขันกีฬา การทอดผ้าป่าเพื่อเป็นกองทุนในการเรียนการสอนพระพุทธศาสนาในวันอาทิตย์ก็ตาม แต่คณะกรรมการการศึกษาแทบจะไม่มีส่วนเกี่ยวข้องกับกิจกรรมด้านวิชาการเลย เพราะโรงเรียนไม่เปิดโอกาสให้เข้ามามีส่วนร่วม จะมีส่วนร่วมก็เพียงบางขั้นตอนเท่านั้น เช่น การรับเชิญเป็นวิทยากร แต่ก็เป็นการได้รับเชิญที่ต้องดำเนินการตามขั้นตอนที่หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาหรือโรงเรียนวางไว้ การปฏิบัติลักษณะนี้จะเป็นอุปสรรค ขัดขวางการมีส่วนร่วม เพราะการทำกิจกรรมอะไรก็ตามถ้าขาดการมีส่วนร่วมอย่างแท้จริงกิจกรรมนั้นจะประสบผลสำเร็จได้ยาก แต่เงื่อนไขที่ทางโรงเรียนมองว่าควรมีผลกับการให้โอกาสเข้ามามีส่วนร่วมมีอยู่หลายประการ เช่น ระดับการศึกษา ประสบการณ์ในการปฏิบัติงาน ฐานะทางเศรษฐกิจ ซึ่งส่วนใหญ่ประชาชนในชุมชนขาดคุณสมบัติที่จะส่งผลให้เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาทำให้ประชาชนในชุมชนขาดโอกาสในการเข้ามามีส่วนร่วม

โอกาสในการเข้ามามีส่วนร่วมของประชาชนในชุมชน จะขึ้นอยู่กับการให้โอกาสของทางหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาหรือทางโรงเรียนเท่านั้น ถ้าหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาหรือโรงเรียนยอมรับความรู้ความสามารถของประชาชนในชุมชน ไม่ใช่ให้ความสำคัญเฉพาะเมื่อต้องการวัสดุอุปกรณ์หรือแรงงานจากชุมชนเท่านั้น เงื่อนไขที่จะส่งเสริมให้เกิดการมีส่วนร่วมอย่างต่อเนื่องก็คือ การดำเนินงานของโรงเรียนต้องไม่เร่งรัดหรือทำเฉพาะกิจกรรมที่เกิดประโยชน์ต่อทางโรงเรียนฝ่ายเดียว ถ้ามองข้ามกรณีนี้ไปทางหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาหรือโรงเรียนก็จะไม่มีส่วนช่วยพัฒนาชีวิตความเป็นอยู่และศักยภาพของประชาชนในชุมชนให้ดีขึ้นได้เลย

โดยสรุปแล้วทั้งหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาหรือโรงเรียนและประชาชนในชุมชนควรทำกิจกรรมร่วมกันอย่างต่อเนื่อง ประชาชนในชุมชนก็ต้องพัฒนาศักยภาพของตนให้เป็นที่ยอมรับและทัดเทียมกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาหรือโรงเรียนด้วยการดำเนินงาน ร่วมกันจึงจะเสมอภาคกัน

3. ปัจจัย เงื่อนไขที่ส่งผลสนับสนุนให้เกิดการมีส่วนร่วมของประชาชนในชุมชนเรื่อง การจัดการศึกษา มีอยู่หลายปัจจัย เช่น ศักยภาพของประชาชนและองค์กรในท้องถิ่น การสนับสนุนจากภาครัฐและองค์กรภายนอก ความต้องการหรือความสนใจที่จะเข้ามามีส่วนร่วมของ ชุมชนในการจัดการศึกษา ความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน รายได้ของประชาชนใน ชุมชน และงบประมาณทรัพยากรที่จะมาสนับสนุน ถ้ากล่าวถึงศักยภาพของประชาชนแล้วเป็น เรื่องของทัศนคติและความเชื่อ ถ้าขาดตรงนี้แล้วประชาชนในชุมชนคงไม่มีโอกาสได้พัฒนาศักย ภาพที่มีอยู่ในตัวเขา เพราะมีตัวอย่างปรากฏให้เห็นอย่างหลากหลายในชนบทว่า ถ้าประชาชนใน ชุมชนมีโอกาสและมีเงื่อนไขที่เหมาะสมเขาก็สามารถพัฒนาศักยภาพของเขาได้ เช่น การรวมกลุ่ม เกษตรกรจังหวัดสุรินทร์ การพัฒนาชนบทที่วัดยกกระบัตร เป็นสิ่งยืนยันให้เห็นได้ว่าประชาชน ในชุมชนมีศักยภาพที่จะพัฒนาตนเองได้ แต่ปัจจัย เงื่อนไขทางด้านศักยภาพเพียงอย่างเดียวก็มีได้ เพียงพอที่จะทำให้เกิดการมีส่วนร่วมในกระบวนการจัดการศึกษาได้อย่างแท้จริง เพราะประชาชน ในชุมชนอยู่ในลักษณะของการพึ่งพารัฐมาโดยตลอดและ ผลการศึกษาในครั้งนี้อาจคล้อยกับราย ละเอียดที่กล่าวมาแล้วข้างต้น ประชาชนในชุมชนส่วนใหญ่มี จิตสำนึกว่า ครูอาจารย์ในโรงเรียน หรือเจ้าหน้าที่ของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาเป็นผู้ที่มีความรู้ความสามารถสูง แล้ว มองตนเองว่าเป็นผู้ที่มีความรู้ความสามารถต่ำ ถ้าเสนอความคิดอะไรออกไปก็คงจะไม่ได้รับการ ยอมรับและยังจะสร้างปัญหาให้กับทางหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาหรือทางโรงเรียน มากกว่า จากข้อมูลที่กล่าวมาเป็นอุปสรรคขัดขวางการเข้ามามีส่วนร่วม เมื่อไม่ได้รับการยอมรับ และขาดประสบการณ์ในการพัฒนาความรู้ความสามารถของตน จึงทำให้ชุมชนขาดกลุ่มหรือ องค์กรชุมชนที่มีความรู้ความสามารถพอที่จะพัฒนาขึ้นเป็นตัวแทนของชุมชนได้ องค์กรที่มีอยู่ใน ชุมชนส่วนใหญ่ก็เป็นองค์กรที่รัฐจัดตั้งขึ้นไม่ได้เกิดจากการรวมตัวกันของประชาชนในชุมชน อย่างแท้จริง จึงทำให้องค์กรเหล่านี้ขาดความรู้ความสามารถอย่างแท้จริง ส่งผลให้ไม่ได้รับการ ยอมรับจากหน่วยงานอื่นๆ เมื่อเป็นเช่นนี้แล้ว การพัฒนาศักยภาพของประชาชนในชุมชนจึงเกิด ขึ้นได้ยาก ถ้าต้องการให้เกิดการมีส่วนร่วมต้องพัฒนาองค์กรของชุมชนให้เข้มแข็งขึ้น ไม่เช่นนั้น ศักยภาพของประชาชนในชุมชนจะถูกครอบงำและชุมชนจะไม่สามารถพึ่งตนเองได้ การ ประชาสัมพันธ์ก็เป็น เงื่อนไขอีกประการหนึ่งที่หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาหรือโรง เรียนต้องประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนในชุมชนทราบข้อมูลเกี่ยวกับการดำเนินงานของหน่วยงาน หรือโรงเรียนอย่างต่อเนื่อง ซึ่งสามารถส่งผลให้ประชาชนในชุมชนมีความคิดว่าตนเองก็ได้รับ การยอมรับ โอกาสที่ประชาชนในชุมชนจะเข้ามามีส่วนร่วมกับทางหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการจัด

การศึกษาหรือโรงเรียนก็ย่อมมากขึ้นด้วย ถึงแม้ว่าหน่วยงานนั้นหรือโรงเรียนจะไม่เชิญก็ตาม เพราะประชาชนในชุมชนจะเกิดความรู้สึกผูกพันว่าเป็นสิ่งจำเป็นที่ต้องเข้ามามีส่วนร่วม ฉะนั้น หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาหรือโรงเรียนจึงต้องมีการประชาสัมพันธ์อย่างต่อเนื่อง

ผลของการศึกษาวิจัยในครั้งนี้ ปรากฏว่าประชาชนในชุมชนมีส่วนร่วมกับทางโรงเรียนน้อยมาก เพราะโรงเรียนขาดการประชาสัมพันธ์อย่างต่อเนื่องและกิจกรรมที่จัดส่วนใหญ่ก็ให้ความสำคัญเฉพาะกลุ่มผู้นำหรือผู้ที่รู้จักคุ้นเคยเท่านั้น ซึ่งไม่เป็นการส่งเสริมการมีส่วนร่วมอย่างแท้จริงแล้วยังทำให้โรงเรียนแปลกแยกจากชุมชนอีกด้วย

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะจากผลการศึกษาวิจัยในครั้งนี้ผู้วิจัยเห็นว่าประเด็นที่น่าสนใจ ดังต่อไปนี้ การจัดการศึกษาโดยให้ชุมชนมีส่วนร่วมทุกขั้นตอนจะไม่เกิดขึ้นถ้าหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาหรือโรงเรียนและชุมชนไม่สามารถประสานประโยชน์ร่วมกันได้ ถ้าต้องการให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาหรือโรงเรียนในท้องถิ่นเป็นเครือข่ายแห่งการเรียนรู้ในชุมชนและมีการจัดการเรียนการสอนที่สอดคล้องกับสภาพวิถีชีวิตของประชาชนแต่ละท้องถิ่นนั้นต้อง ดำเนินงานในลักษณะที่ให้ประชาชนในชุมชนมีส่วนร่วมทุกขั้นตอนตั้งแต่เริ่มต้นจนสิ้นสุด โดยเฉพาะต้องส่งเสริมความรู้ความสามารถด้านวิชาการระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาหรือ โรงเรียนกับชุมชนให้มากขึ้น

ชุมชนมีโอกาสดำเนินการมีส่วนร่วมกับทางโรงเรียนในการจัดการศึกษาไม่ครบกระบวนการของการมีส่วนร่วม การมีส่วนร่วมส่วนใหญ่เป็นการปฏิบัติตามความต้องการของโรงเรียน โดยเฉพาะการร่วมบริจาค การร่วมแรงงาน การมีส่วนร่วมจัดการศึกษาของประชาชนในชุมชนเพื่อกำหนดทิศทางของการจัดการศึกษายังไม่สามารถเป็นจริงได้ เพราะการมีส่วนร่วมในความหมายที่แท้จริงนั้น ประชาชนในชุมชนควรจะต้องมีส่วนร่วมคิด ร่วมตัดสินใจในกิจกรรมทุกกิจกรรม ทุกขั้นตอนของกระบวนการ

ข้อเสนอแนะในการส่งเสริมให้เกิดการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษาสำหรับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาหรือโรงเรียน ควรปฏิบัติดังต่อไปนี้

1. หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาหรือ โรงเรียนต้องเปิดโอกาสให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาอย่างแท้จริง

2. องค์กรในชุมชนก็ต้องพัฒนาศักยภาพของตนเองให้เข้มแข็งและเป็นที่ยอมรับของผู้ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาหรือโรงเรียนอีกด้วย
3. บุคลากรของรัฐและประชาชนในชุมชนต้องปรับเปลี่ยนทัศนคติและค่านิยม โดยมีจิตสำนึกว่าการจัดการศึกษาเป็นหน้าที่ของทุกคน
4. หน่วยงานต้นสังกัดต้องเปิดโอกาสให้โรงเรียนสามารถจัดการศึกษาตามสภาพและความต้องการของท้องถิ่นได้ โดยลดขั้นตอนทางราชการลงบ้าง
5. หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาหรือโรงเรียนและชุมชนควรมีปฏิสัมพันธ์มากกว่าที่เป็นอยู่ โดยอาจจะจัดประชุมให้มากขึ้น

ข้อเสนอแนะจากการศึกษาวิจัยครั้งนี้

ควรจะมีการศึกษาวิจัยเรื่อง ทัศนคติและค่านิยมของผู้นำชุมชนที่ส่งผลในการสร้างโอกาสให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา